

Dževad Karahasan
SEME SMRTI

prevedla Jana Unuk

So dnevi, ko se ne bi smelo zasvitati. Če pa se je že moralo, če je nujno, da se zasvita prav vsakega dne, bi morala obstajati kakšna možnost, da se človek izogne dnevu, ki ga zagotovo ne potrebuje, da se na primer na tak dan ne zbudi ali da kako drugače ostane zunaj njega. Brez te možnosti človek ni svoboden, saj ni in ne more biti svobodne volje v bitju, ki ne more samo odločiti niti o tem, česar noče.

Za Omarja Hajama je bil ta četrtek, 16. šabana 469. leta, zagotovo tak dan. Prav ob svitu, pravzaprav pa se je že zdanilo, se je vrnil domov iz hiše Salija, dobrega znanca, skoraj prijatelja, kjer je spremljal njegovo umiranje in pri tem vedel, da za to smrt sam resda ni neposredno kriv, vendar pa tudi ni povsem nedolžen. Pred njegovo hišo ga je čakal neki neznan fant, ki ga je obvestil, da so napadli in oropali karavano z opremo in knjigami za observatorij, ki ga gradi tukaj v Isfahanu. Buljil je v fanta, ker tega ni mogel dojeti, in samega sebe prepričeval, da je to nesmiselno in torej sploh ni mogoče. Kaj bi si razbojniki lahko začeli z njegovimi knjigami in astrolabi, zvezdnimi atlasi in astronomskimi tablicami? Toda fant je nepopustljivo stal pred njim in že samo s tem, najsi še molče, dokazoval, da je mogoč in celo resničen, pa naj to premore kak smisel ali ne. Potem pa se je na gradbišču observatorija zvrstil niz razlogov za to, da bi se bilo treba temu dnevu nekako izogniti. Delavci so stali v manjših gručah in se dogovarjali,

kako bi zabili ta dan, tako da bi se pretvarjali, da kaj delajo, ker že dva dni niso videli niti gradbenega materiala niti nikogar od ljudi, ki so jim ga dostavljali. Pljunil je in pohitel proti bazarju, saj je upal, da bo tam našel mladega podjetnika Feriduna, ki je vodil vsa dela, povezana z gradnjo observatorija.

Ko se je spuščal po klancu navzdol proti središču mesta, je v mislih preletel vse dogodke, ki so privedli do Salijeve smrti, najbrž zato, ker je upal, da bo našel kaj, kar ga bo prepričalo o lastni nedolžnosti ali pa ga vsaj malo razbremenilo občutka krivde. V torek 14. šabana ga je Sali povabil na zabavo pri Jazdagirdu, Zerduštovem privržencu, čigar čajnico je isfahanska zlata mladina spremenila v eno od svojih najljubših shajališč. Sali je dobil velik posel in ustrezno veliko predplačilo in je to želel proslaviti tako, da bi pogostil izbrano družbo.

Jazdagirdova čajnica je stala sredi velikega, lepega vrta, prav na bregu Zajanderuda, kakšne pol ure ježe ven iz mesta, sestavljala pa sta jo dva prostora, od katerih je bil prvi, večji, odprt za vse, ker so v njem stregli s hrano in dovoljenimi pijačami, medtem ko je bil drugi prostor, ki se je odpiral na veliko teraso, s katere se je potem nadaljevala in spuščala k reki vrsta manjših teras, v glavnem rezerviran za eno ali dve zaključeni družbi, ki sta želeli uživati v lepem pogledu na vrt in reko, toda tudi v vinu, hašišu, ženskah in drugih stvareh, prepovedanih vsem, ki niso bili dovolj bogati, da bi si jih lahko privoščili nekaznovano. Ko sta Omar in Sali prišla tja, jih je v tem prostoru, za veliko mizo v kotu, že čakala družba, ki jo je se-

stavljalo troje mladih ljudi. Dva je Omar poznal na videz, tretjega, najstarejšega v tej družini, simpatičnega čudaka Ebu Seida, sufija, ki je zahteval, naj ga kličejo princ Sejdi, pa je poznal dokaj dobro, ker se je z njim veliko in z veseljem pogovarjal o poeziji. Tako kot drugi sufiji je tudi Ebu Seid nosil oblačila iz grobe volne, vendar je imel vselej na sebi vsaj en kos v zlati barvi, danes na primer kaftan, ki je bil videti, kot bi se rogal tako oholi zlati barvi kot grobi, komaj kaj obdelani volni. Po tem je bil podoben Ebu Seidu, ki se je tudi sam venomer, z vsem, kar je govoril in delal, rogal tako sebi kot svojemu sogovorniku, temu, kar je povedal, in tistemu, kar je zamolčal, hkrati pa kazal, da tako sebe kot svojega sogovornika jemlje zelo resno. Rad je na primer vse, ki so ga hoteli poslušati, prepričeval, da je srečen in hvaležen, ker sta dobra moža, sultan Malikšah in veliki vezir Nizamul Mulk, pristala, da skrbita za ta svet, tako da se lahko on, Ebu Seid, to je princ Sejdi, ves posveti pomembnim zadevam, predvsem skrbi za oni svet in stvarjem, povezanim z njim. Tako in podobno je Ebu Seid provociral vselej in vsakogar, stalno na neoprijemljivi meji med šalo in resnim govorom, v vse, kar je rekel ali storil, je vnašal porog in hvalo, in to v enaki meri. Sposoben je bil človeku takrat, ko mu je ravno gorela hiša, navdušeno vriskati v obraz: »Je tale tvoja? Blagor ti, brat moj, veseli se in proslavljaj, srečnež,« potem pa mu na dolgo in široko razlagati, da ljubi Alah samo tiste, ki jih ima rad, postavlja pred velike preizkušnje in jih hitro osvobaja nepotrebne bremena. Kadar je

normalne ljudi vse sililo v razmišljanje o samomoru, je glasno prepričeval vse okrog sebe, posebej tistega, ki je upravičeno premišljeval o tem, da bi se ubil, da je življenje prelep čudež in ta svet primeren kraj, da se ga na njem preživi. Pa vendarle se še ni naključilo, da bi ga kdo pretepel ali vsaj ozmerjal, da bi mu na primer obupani oče družine, ki je pravkar ostala brez strehe nad glavo, povedal tisto, kar je moral pomisliti, ali da bi razjarjeni vojak na njem preizkusil topo stran sablje, nasprotno – bil in ostajal je priljubljen v vseh krogih isfahanske družbe.

Medtem ko sta se Sali in Omar pozdravljala s prijateljki, ki so že bili v čajnici, in se nameščala na blazine, razporejene okrog nizke bakrene mize, je Jazdagirdova lepa hčerka na mizo postavila veliko skledo, polno semen in bučnih pečk, mandljev in lešnikov, potem pa vprašala, kaj kdo želi piti. Ebu Seid in Omar sta hotela vodo, pomešano s snegom in na ta način dovolj ohlajeno, da od nje otrpnejo usta, ostali trije pa širasko črno vino. Sali jim je povedal, da mu je trgovec Rustem, ki v bližini bazarja postavlja pravo meščansko palačo, ponudil, naj v njegovi bodoči hiši opravi vsa keramičarska opravila. On, Sali, bi torej moral narisati načrte za talne mozaike in za ornamente, ki bodo krasili stene, določiti barve in nadzorovati izdelavo ploščic, potem pa nazadnje voditi polaganje teh ploščic in njihovo sestavljanje v mozaike in ornamente, ki si jih je zamislil. Pravil je, da ima v glavi že dokaj jasno sliko ornamentov, pojasnjeval je razlike med notranjimi in tistimi, ki bi palačo morali zaljšati odzunaj, strastno je dokazoval, da notranji in zuna-

nji ornamenti na isti stavbi ne smejo biti identični, pogosto pa ne bi smeli biti niti podobni, zaskrbljeno je poizvedoval, kakšne mozaike bi imel rad pri sebi doma kateri od prisotnih, če bi imel možnost, da si privošči hišo z mozaiki. Pri tem je vse več pil in naročal vedno nove jedi, govoril vse hitreje in vse glasneje, očitno se je vse slabše počutil in družbi postajal vse neprijetnejši.

Verjetno je Jazdagird opazil, da Sali poskuša nekakšno svojo muko, ali vsaj nelagodje, prikriti z nezmernim govorjenjem in novimi naročili, in se je odločil, da mu bo pomagal vsaj pri slednjem, ter mu je ponujal nove in nove jestvine, ki bi jih lahko naročil. V nekem trenutku je pristopil k njihovi mizi in Saliju tiho, kot da mu zaupno razkriva pomembno skrivnost, predlagal, da bi jim, kot vrhunec te prečudovite gostije, pripravil jagnječje jezike, pečene na prepeličji masti, pri tem pa se je zaklinjal, da ni bilo nobeno jagnje starejše od petih mesecev. Sali je takoj pristal in naročil, naj Jazdagird pripravi te jezike za vso peterico, toda vmešal se je Ebu Seid in zavrnil vsako misel na nove jedi s pripombo, da si ljudje izkazujejo čast s pogovorom in druženjem, hrana in pijača pa sta samo povod za pogovor in prisotnost ljudi, s katerimi se pogovarjamo. Sali je vztrajal pri jezikih in še malo vina, pojasnjeval, da bo sam vse plačal, ker je dobil veliko akontacijo za velik posel, prepričeval, da mu je v veselje in čast, da lahko pogosti to družino, pri tem pa je poskušal Ebu Seida zgrabiti za roko.

Z gibom tiste roke, ki je Saliju ni uspelo zgrabiti, je Ebu Seid odslovil Jazdagirda, potem pa se je obrnil k

Saliju in mu priredil tak govor, kakršnega ne bi od njega nihče pričakoval. Dolgo je hvalil radodarnost kot eno najlepših vrlin, dokazoval, da človek brez radodarnosti ne premore niti imenitnosti niti veselja, saj se mu drugi ljudje upravičeno izogibajo, spomnil je na hadise, ki hvalijo radodarnost, in na velike ljudi, ki so radodarnost hvalili neodvisno od hadisov. Potem je pripomnil, da vsaka vrлина postane odvratna, kadar nekemu postane sredstvo, da se postavi ali da si pridobi pohvalo, nagrado, ugled ali kaj podobnega. Prisegal je, da je slabši človek, kdor daruje, zato da bi pokazal, koliko ima, kot tisti, ki zaskrbljen čepi na svojem malem imetku, tako kot je slabši ljubezniv človek, ki se vsem laska, zato da bi ga hvalili, od tistega, ki kaj zabrusi, samo da bi imel svoj mir. Danes je Sali pokazal svojo radodarnost in modro poskušal svoje veselje deliti s prijatelji. To je pametno, ker se veselje v samoti prenaša težje od žalosti, vendar bi bilo škoda, če bi se njegova radodarnost zdaj spremenila v prostaško razmetavanje z denarjem ali v poskuse, da bi od njih, svojih gostov in prijateljev, izmamil pohvale, hvaležnost ali, Bog obvaruj, občudovanje.

Šele proti koncu dolgih govoranc se je Ebu Seidu povrnil njegov značilni način govora, vse dotlej je govoril trdo in odsekano, resno in samozavestno, kot da dejansko in zagotovo ve, kaj govori in kaj je resnica. Potem ko se mu je v govor vrnil njegov značilni način, z nepričakovanimi spremembami intonacije in pavzami, vse izgovorjeno v tonu, ki poslušalcu ne dovoljuje, da bi ugotovil, ali Ebu Seid govori resno ali se

roga, kajti niti on sam, Ebu Seid, očitno ne ve zanesljivo, ali to misli resno in ali je resnica, kar izgovarja, je začel govoriti o rečeh, ki niso bile v neposredni zvezi z njihovim večerom ali Salijevim obnašanjem. Govoril je, da mora človek iz svojega življenja nekaj narediti, ne bo držalo, da nas je Stvarnik postavil v svoj svet zato, da bi ga ozaljšali, kajti, roko na srce, obstajajo tudi reči in pojavi, lepši od človeka. Jasno je, da nas je priklical z neko nalogo, iz nekega namena, ki ga moramo izpolniti, in to vsakogar od nas posebej. Zato se vprašaj, za kaj si ti in kakšen bi utegnil biti tvoj namen. Blagor ti, če se lahko zadržuješ na tem svetu, kot da bi že umrl, miren in zbran, ves posvečen tistemu važnemu in neminljivemu. Vendar je malo takšnih, in niti njim ne gre vedno od rok to, da bi premaknili pogled s pojavov tega sveta na tisto neminljivo. Če ne moreš biti kot ti ljudje, in tega ne moreš, saj nisi princ Sejdi, se posveti ljudem, s katerimi ti je dano živeti, in si služi sevape pri njih, širi ljubezen po svetu, delaj se, da služiš svojemu bližnjemu. Če pa ne moreš niti tega, in ne moreš, ker nisi dovolj pameten, da bi dojel, da služiš sebi, kar koli že počneš, se predaj borni radosti ter zbiraj in varčuj denar. Služi in zbiraj zaklade tega sveta, moj brat Sali, kopiči bogastvo in ga troši za dobro, tudi to je neki namen. Če pa ne moreš niti tega, potem samo služi in zbiraj, se bo že našel kdo, ki bo to porabil za dobro ali za zlo; zbiraj, kopiči in varčuj: naj je še tako borno, sta vendarle tudi v tem neko veselje in namen, torej se posveti temu, da ga boš uresničil. Naredi kaj

iz svojega življenja, posveti se temu, ampak posveti se zares.

»Bla bla bla,« je odmahnil Sali. »Življenje je, moj dragi princ, hava, iz tega se ne da nič narediti. Ne veš, ali je v tebi ali okrog tebe, ali si ga vdihnil ali izdihnil, ne slišiš ga in ne vidiš, ono pa je po svojem čeuifu enkrat tu in drugič tam ... Čista hava.«

Eden od mladeničev, ki sta ju Sali in Omar našla z Ebu Seidom, je zamahnil z roko, da bi obrnil pozornost nase, potem pa je s palcem pomignil Jazdagirdovi hčeri, naj mu vrč napolni z vinom. Ne da bi odmaknil pogled z dekleta, je govoril, da je najbolje nazdravljati življenje in piti za njegov smisel. »Če ga boš dobro zalil, boš že videl, kako hitro raste,« je zaključil in se stegnil za dekličino roko, ki jo je ta spretno izmaknila.

»Misliš na smisel? Mar tudi tebi raste?« ga je vprašal drugi mladenič, ki je vprašanje pospremil z dvoumnim gibom in s pogledom pomignil na dekle.

»Kako le ne bi?! Hruška raste, kadar je dobro zalita, in žrebe raste, čemu ne bi rasel smisel in take reči?« se je smehljaje strinjal prvi, medtem ko je gledal, kako odhaja lepa Jazdagirdova hči.

»Kri,« se je izmuznilo Omarju, sam Bog vedi, čemu in kako.

»Kje? Kakšna kri?« ga je vprašal Sali, potem ko so oni trije odložili kozarce.

»Kri je življenje, mislim osnova, ona ga nosi, raznaša ga po telesu,« je razložil Omar in se čudil samemu sebi. Ni se hotel vmešavati v ta pogovor, ki mu je bil neprijeten in ga ni zadeval, ni se hotel delati

važnega in razkazovati svojega znanja, ni hotel niti izraziti svojega mnenja, pa je vseeno dovolil, da mu je ušla butasta pripomba o krvi, in glej, vse globlje se zapleta v pogovor, ki ni zanj in nikakor ni njegov.

»Ta pa je dobra, hakim. Da, da, kri, oba tečeta, kaj neki bi bilo boljša osnova življenja,« se je smejal Sali. Toda v njegovem smehu, še zlasti pa na obrazu, je bilo veliko več krčevitosti kakor veselja.

»Resno sem mislil,« je potrdil Omar. »Kjer ni krvi, ki teče, ni življenja.«

»To bi lahko videl tudi pri breskvi,« je Saliju rekel Ebu Seid. »Dokler je na drevesu, se rdeči, ker je polna krvi, ki teče skoznjo, ko pa jo odtrgaš, je nekam bleda, saj ostane brez življenja, sirotica.«

Omarjev glas se je komaj prebil skozi smeh, ki ga je sprožila pripomba Ebu Seida.

»Gorje mu, kdor te vzame zares, dragi princ Sejdi,« mu je odvrnil Omar, »kajti ti moraš vse, ampak res vse, česar nisi izgovoril ti sam, sprevreči v posmeh. Naj zdaj povem, da je danes torek 14. šabana, pa boš še to zanikal in pripomnil kaj duhovitega na moj račun.«

»Ne bom, pri mojem življenju, hakim,« mu je odvrnil Ebu Seid in se pretvarjal, da govori resno. »Kar reci, da je danes torek, jaz pa ti bom, če ti je kaj do tega, brez besede izdal pismeno potrdilo, da je res tako.«

»Oba tečeta, to je edino, kar imata skupnega kri in življenje,« je tiho, nekako zaupno ponovil Sali, kot bi mu bilo življenjsko pomembno, da Omarja prepriča o tej pomembni resnici.

Tedaj se je Omarju pripetilo to, kar bi se v podobni situaciji pripetilo vsakemu mlademu tepcu, prepričanemu o svoji izjemni pameti: začutil je potrebo, da dokaže ali vsaj sogovornike prepriča o tem, kar je trdil. Pozabil je, da mu je njegova nesrečna trditev o krvi in življenju ušla slučajno, pozabil je, da niti sam tega ne misli čisto zares, ali pa vsaj ni prepričan, da je ta trditev resnična, pozabil je, da se v pogovorih tega tipa domislica ceni bolj od svete resnice, kajti domislica, nasprotno od resnice, popravlja razpoloženje in spodbuja smeh, takšni pogovori pa služijo ravno temu, da se ljudje odobrovoljijo in nasmejijo. Pozabil je tudi najvažnejše, česar se je dotlej naučil o takšnih pogovorih, namreč, da se sam dobro vključi vanje samo, če ves čas molči. Vse to je pozabil in začel dokazovati trditev, ki se mu je slučajno zarekla, kot da bi šlo za smisel njegovega življenja.

»Er Razi je, kolikor mi je znano, prvi izrazil prepričanje, da sta kri in življenje nerazločljivo povezana. Opaža, da človeški ud začne odmirati, če kri neha teči skozenj, meso tega uda pa gnije in se, mrtvo, razkaja, ker do njega ne prihaja kri in ga ne ohranja pri življenju. S tem utemeljuje prepričanje, da je kri osnova in izvor življenja. Ibn Sina je dvomil o resničnosti tega prepričanja, saj je dokazal, da kri teče v zaprtem krogu, ki je ves zaobsežen v človeškem telesu, življenje pa v človeka prihaja od zunaj in iz njega odhaja, spet ven. Življenje torej odpira človeka proti zunanjemu svetu, je govoril Ibn Sina, kri pa se spočinja in ostaja ujeta v njem. Vendar je nazadnje, ker ni našel nobenega drugega izvora ali osnove življenja,

dopustil, da bi Er Razijeva misel utegnila biti resnična. Še celo tisto slepo pišče, Hasan bin Ra's, nevredni učenec velikega Ebul Kasima, je prišlo do zaključka, da mati daje otroku življenje, ker s krvjo poji zarodek, ki ga nosi v sebi.«

Omar je naredil kratek premor, da bi malo predahnil in si usta osvežil z ohlajeno vodo, čisto dovolj, da se je mladenič z njegove desne strani, sin starešine velikega nomadskega plemena Bahtijarjev, ki je že več kot leto dni oprezal in snoval, kako bi začel kak velik posel tu v Isfahanu, vmešal v pogovor z zaskrbljenim vprašanjem, kaj neki Omar zameri Hasanu bin Ra'su, da ga javno zmerja s slepim piščetom.

»Ti poznaš Hasana bin Ra'sa?« mu je Omar odgovoril z vprašanjem, rahlo začuden.

»Ne, ne poznam ga, pač pa poznam tebe,« mu je odgovoril Bahtijar in se prvi glasno zasmel. Ostali so se pridružili smehu in privzdignili kozarce, toda Sali je svojega izpraznil do dna in si ga takoj spet napolnil. Na njem se je dalo videti, da se ga vino prijemlje, ni več nadzoroval mišic, tako da so mu kratki krči pačili obrazne mišice v grd, nehoteni nasmeh, občasno pa mu je trzala ena ali druga rama. S pogledom je napeto blodil z enega na drugega, ko pa se je hotel vmešati v pogovor, je izpuščal nekakšno grgranje, ki se ga ni dalo razumeti.

Drugi mladenič je, potem ko so spustili kozarce, vprašal Ebu Seida, kaj on misli o vsej tej razpravi. Ebu Seid je odgovoril, tako da se je vprašal, glasno in z jokavim glasom, kako razumeti človeški razum. Tale se čudi smrti in sprašuje, od kod pride, ne čudi

pa se pravemu čudežu, namreč življenju, in se ne sprašuje o njem. Kadar pa se že vpraša, kakor se, lejte, sprašuje naš pametni hakim Omar, takrat misli, da je življenje preprosto kot smrt in da ima samo en izvor, eno osnovo, en razlog. Tale verjame, da je utopljenec umrl od vode, in v skladu s tem meni, da je, na primer, živel od vode in da je vse njegovo življenje izšlo iz vode. Če misli še, da je življenje vse, kar je nasprotno smrti, in to zagotovo misli, ker mu takšno mišljenje pristoji kakor govedu rogovi, bo morda pomislil celo, da je utopljenčevo življenje izšlo iz ognja, ker se je končalo v vodi. Tale je na primer odkril, da je izvor neke bolezni zaprta žila na vratu, in iz tega sklepa, da je izvor zdravja v tem, da odpreš vse žile, kar jih najdeš. Kako boš takšnemu pojasnil, da je izvor zdravja vse? Izvor življenja pa vse in še, kar je okrog tega vsega? To je natanko tako, in veste, da je tako, ker vam to pravim jaz. Komu bi se lahko odprli izvirni tajnega vedenja, če ne princu Sejdiju?

»V živem človeku bije srce,« je vrgel Omar svoje besede v tišino, ki je nepričakovano zavladala za mizo. »To odbija ure našega življenja, določa mu trajanje in hitrost, tako kot s svojo velikostjo določa velikost našega telesa. Če bi imeli srce velikosti meha za vodo, bi bili veliki vsaj kakor slon. Toda tedaj bi to srce udarilo enkrat na uro ali še bolj poredkoma.«

»Če pa bi imeli možgane kot glavica čebule, bi bili vsi mi učeni hakimi, kakor naš Omar,« ga je prekinil drugi mladenič. Nihče se ni zasmel, niti Omar ga ni pogledal, temveč je nadaljeval in se trudil, da bi govoril zbrano in razumljivo.

»Če bi nam srce utripalo po enkrat na uro ali redkeje, bi mi ljudje živeli vsaj sto, sto petdeset let ali še dlje. In nasprotno, če bi bilo veliko kot glavica čebule, potem bi moralo utripati deset- ali dvajsetkrat hitreje od tega, ki ga imamo, mi pa bi bili veliki kot zajec ali kokoš. Natančno sem izračunal, da bi živeli osemsto let, če bi nam srce utripalo po enkrat na dan, bili pa bi daleč večji od slona. Tedaj ne bi videli razlike med dnevom in nočjo, letni čas bi nam bil to, kar so nam zdaj deli dneva ... Če pa bi nam, ravno nasprotno, srce utripalo osemtisočkrat v eni uri, bi videli, kako se Sonce premika po nebu in kako rastejo rastline, videli bi morje, kako se dviga in spušča, kakor da diha, videli bi roso, kako pada na uspavano zemljo. Vse bi se spremenilo, pa vendar bi vse ostalo enako, ker bi bilo vedno vse v znamenju našega srca, ki utripa. To srce s svojim utripanjem žene kri skozi naše živo telo, na to sem vas hotel spomniti.«

Zavladala je nelagodna tišina, kot da bi Omar ravnokar izgovoril ali naredil kaj spotakljivega. Samo Sali je iztegnil roko čez mizo, pocukal Omarja za rokav kaftana in šepnil nekam predirljivo, tako da so morali slišati vsi za mizo:

»Samo teče, nič več.«

Čeprav je dobro vedel, kako butasto je to, je Omar začutil, da je nekako zakrivil nelagodje in tesnobo, ki sta jih zagrnila, in da mora Saliju odgovoriti in pojasniti vse, kar je izrekel to noč, ker se samo z odgovorom, če bo dober, lahko reši krivde ali pa jo vsaj zmanjša.

»Ne prosim usmiljenja zase, ampak samo za velike učitelje,« je odgovoril Omar in se pri tem trudil, da bi bil slišati vesel. »Njim dovoli, da kaj vejo.«

»Tukaj ni potrebno znanje, to je jasno samo po sebi,« je z odebeljenim jezikom odvrnil Sali, še vedno s tistim predirljivim šepetom, ki ga je bilo gotovo dobro slišati celo v najbolj oddaljenem kotičku prostora.

Omar je odprl usta, da bi odgovoril, vendar se je zaustavil na sredi vdiha, potem pa se je opazno ves sesedel, pri tem pa dvignil roke, kot da se predaja. Počutil se je klavrno. Upravičeno, saj njegova navidezna zmaga nad Salijem logično ni bila vredna niti toliko, kolikor je črnega za nohtom. Lahko je bilo v redu in lahko je spominjalo na nekakšen argument vse to, kar je matematično preračunal v zvezi s srcem, njegovo velikostjo in hitrostjo, vendar se tega v tej družbi ni dalo razložiti. Zato je to razmišljanje prekinil na sredi stavka, vse ostalo, kar je izustil, pa je bilo golo nakladanje, ki ga ne more dokazati, zato se skriva za avtoritetami.

»Prinesi nam ajran,« je Ebu Seid zaklical Jazdagirdu.

»Moji starši so temu rekli dugh,« je pripomnil mladenič, ki je Hajamove možgane primerjal z glavico čebule.

»Predniki kakšnega Arabca pa so to, tako domnevam, imenovali tekoči, rahlo osoljeni jogurt ali kaj podobnega,« mu je pojasnil Ebu Seid.

»Moji starši na srečo niso niti Turki niti Arabci, temveč pravi stari Perzijci. Jaz pa se zaradi tega, ver-

jemi mi, niti ne žalostim niti ne sramujem,« je nadaljeval mladenič.

»Zakaj pa bi se? Tudi brez tega imaš dovolj razlogov za žalost in za sramovanje,« se je nasmejal Ebu Seid.

»A ti jih pa nimaš?« je nestrpno vprašal mladenič.

»Kako jih ne bi imel, brat moj?! Na pretek jih imam, verjemi mi, saj sem vendar človek.«

Jazdagirdova lepa hči je prinesla na mizo veliko keramično skledo, polno osoljenega jogurta, in zaje-malko za nalivanje, potem pa je šla nazaj po kozarce. Medtem ko je razporejala kozarce po mizi, se je Ebu Seid zasmejal, se udaril z roko po kolenu in naznanil:

»Zdaj bosta naša učenjaka odkrila, da je ajran pravi nosilec življenja: teče, slankast je in omleden, pravo življenje!«

Z jogurtom se je tudi zaključilo Salijevo praznovanje; potem ko so popili, kolikor je kdo hotel, so krenili nazaj v mesto. To je bilo predvčerajšnjim, v torek. Včeraj, v sredo, pa so ga zbudili iz prvega spanca, pozno ponoči, naj gre brž k Saliju, ki ga nujno potrebuje. Dobil ga je na meji z onstranstvom. Ležal je z desno roko, iztegnjeno k vratom sobe, tako da je morala vsakomur, ki je vstopil, pasti v oči pest s palcem, molečim izmed kazalca in sredinca. Tako ga je Sali nastavil, dokler je bil še popolnoma pri zavesti, takrat, ko se je ustrašil, da sluge ne bodo pravočasno našli Omarja in ga pripeljali tja. Hajam je bil prepričan, da sta se jima pogleda srečala, ko je stal na pragu, da ga je Sali videl in prepoznal, preden so mu ugasnile oči, in da je zato porinil jezik med

ustnice ter tako ponovil obliko, ki jo je že napravil s pestjo desnice. Obliko, s katero se posmehuje njemu, Hajamu. Vendar je z usti ni utegnil zaključiti, rdeča konica jezika je komaj pokukala izmed belih ustnic, ko je v Saliju že ugasnilo življenje in vse zmožnosti, torej tudi zmožnost, da se posmehuje. Zmedla ga je nenormalna rdečina Salijevega jezika, ki se je ujemala s tistim, kar je lahko videl v dveh skodelah in kozarcu poleg Salijevega ležišča. To je bila rdečina krvi, ki še ni utegnila skrkniti.

Povedali so mu, da je Sali takoj po akšamu povabil v goste prijatelje in si, medtem ko jih je čakal, prerezal žile na rokah ter si jih dal povezati dovolj narahlo, da je kri iz njih kapljala v skodeli, ki ju je že pripravil poleg ležišča. Ko so se prijatelji zbrali in okrepcali, je Sali naznanil, da namerava popiti lastno življenje. Potem pa je svečano pretil v kozarec in izpil tisto, kar se je do takrat nakapljalo v skodeli, ki ju do tistega trenutka nihče izmed navzočih sploh ni opazil. Pomiril je razburjene prijatelje, jih prosil, naj ga poslušajo, in poudaril, da se niti ne namerava ubiti niti tega ne počne, pač pa bo samo do konca izpil svoje življenje. Vztrajno je zahteval, naj se ne vznemirjajo in naj se vsi čisto normalno gostijo, toda to ni nikomur šlo kaj prida od rok. Ko je začutil, da izgublja moč, potem ko je že drugič ali tretjič izpil svoj kozarec, je poslal po Hajama. Ko se ta ni pojavil, on, Sali, pa je naglo slabel, je naročil, naj zapišejo njegovo zadnje sporočilo in ga zvesto ponovijo Hajamu, ko se bo prikazal. Sporočilo se je glasilo: »Samo teče, nič več. Tu imaš še dokaz.«

Dolgo je ostal pri Saliju, čeprav tam zanj ni bilo več dela. Stal je tam, vsem v napoto, in ponujal pomoč, ki je ni nihče potreboval, vendar je trmasto vztrajal, najbrž v norem upanju, da bi se moglo še kaj spremeniti in da bi vseeno lahko še kaj storil. Niti prvo niti drugo ni bilo mogoče, zato so ga nazadnje naravnost prosili, naj gre domov. Doma pa, se pravi na pragu doma, ga je čakal fant, ki mu je prišel sporočiti o zasedi, nastavljeni karavani z opremo in knjigami za njegov observatorij.

Tako se je začel četrtek, 16. šaban, dan, ko se, če bi vprašali Omarja Hajama, prav gotovo ne bi smelo zasvitati.